

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(Ecotourism)

เรียบเรียงโดย

โกสินทร์ พัฒนมนี¹

สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวโลก

จากสถิติพบว่าผู้เดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากปี 2503 ที่มีนักท่องเที่ยวประมาณ 69 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็น 286 ล้านคนในปี 2523 และเพิ่มขึ้นเป็น 567 ล้านคนในปี 2538 และคาดว่านักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นเป็น 937 ล้านคน ในปี 2553

การขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

World Tourism Organization (WTO) ได้ประมาณไว้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละปีมีประมาณ 500 ล้านคน (WTO 1994) World Tourism and Travel Council ยังได้ประมาณไว้ว่า ธุรกิจการเดินทางและเป็น อุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุด มีมูลค่าถึง 34 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นร้อยละ 11.4 ของรายได้ประชาชาติโลก การท่องเที่ยวเฉพาะ เช่น การท่องเที่ยวธรรมชาติ ขยายตัวในอัตราร้อยละ 10-15 ในขณะที่การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยรวมมีค่าเท่ากับร้อยละ 7-8 เท่านั้น และประมาณกันว่ารายจ่ายจากการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7 ของการท่องเที่ยวทั้งหมด ซึ่งมีมูลค่าถึง 238 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในประเทศกำลังพัฒนามีมูลค่าสูงถึง 55 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เช่นในประเทศเคนยา สามารถทำเงินจากการท่องเที่ยวธรรมชาติทำรายได้เข้าประเทศถึง 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 30 ของรายได้เข้าประเทศทั้งหมด

ความหลากหลายทางชีวภาพและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity หรือ Biological diversity) หมายถึง การที่มีชีวิตนานาชนิด นานาพันธุ์ในระบบนิเวศอันเป็นที่อยู่อาศัยซึ่งมีมากมายและแตกต่างกันทั่วโลก (เอกสารเผยแพร่ 1999) ความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ (Importance of biodiversity) สามารถสรุปความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพได้หลายประการด้วยกัน เช่น Ecosystem services, Agriculture and Medicine, Biotechnology, Scientific value และ Recreation and ecotourism

การพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Recreation and ecotourism) เป็นประโยชน์อย่างหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพ ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) นั้นเป็นการผสมกันระหว่างนิเวศวิทยา(Ecology) และคำว่าการท่องเที่ยว (Tourism) ซึ่งหมายความถึง "การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ" นอกจากนี้นิยามของคำว่าการ

¹ สังกัดภาควิชาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล อ.ส.itech จ.ตรัง

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้คำนิยามว่าหมายถึง "การเดินทางไปสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ" นอกจากนี้แล้วยังมีคำนิยามของ The commonwealth department of tourism ประเทศออสเตรเลีย ดังนี้ " การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการรักษาระบบนิเวศนี้ให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึงการป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ" อย่างไรก็ตามคำจำกัดความของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นสามารถใช้คำจำกัดความได้พอจะสรุปได้ ดังนี้

1. Nature base : เป็นการให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางด้านภูมิศาสตร์ ด้านวิถีวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักว่าต้องให้ยั่งยืนที่สุด
2. Sustainably managed : การท่องเที่ยวทุกชนิด ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต้องจัดการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
3. Inclusive of Social and cultural aspects : ต้องมีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม วิถีชีวิต ตลอดจนเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศ
4. Environmentally education : ต้องให้การศึกษาค้นคว้าให้นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาสิ่งต่างๆ
5. Benefit and involvement of local people : ต้องมีการจัดให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการวางแผนและตัดสินใจจากกำไรของการท่องเที่ยว
6. Product authentic : การบริหารจัดการในการท่องเที่ยวต้องให้ครอบคลุมทั้ง 5 ข้อ
7. Tourist satisfaction : ทำให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวอีกครั้ง ในการจัดกิจกรรมต้องให้ตรงกับความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

เมื่อนำคำนิยามเหล่านี้พอจะรวบรวมจัดเป็นองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. การศึกษาและเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
3. การไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ระบบนิเวศ
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสชื่นชมสถานที่ธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การชมนกหรือสัตว์ป่า การเที่ยวชมน้ำตก การชมพรรณไม้ที่หาดูได้ยาก หรือการชมวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษาและเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้รายละเอียดของสัตว์ป่า พรรณไม้ หรือลักษณะระบบนิเวศ ประเด็นการศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายระดับขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ตั้งแต่การชมเพื่อความเพลิดเพลินจนถึงการศึกษารายละเอียด นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ธรรมชาติด้วยวิธีง่ายๆ เช่น นักท่องเที่ยวสามารถดูพฤติกรรมของสัตว์ป่า การฟังเสียงธรรมชาติ การดมกลิ่นดอกไม้ ในระบบสูงขึ้นเช่นการเรียนรู้จากการซักถามมัคคุเทศก์ รับฟังการบรรยาย หรือศึกษาจากเอกสารเพิ่มเติม

การไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ระบบนิเวศ หมายถึง การที่กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือสร้างมลพิษในระดับที่เกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้ เช่น การก่อสร้างอาคารถาวรที่ทำลายทัศนียภาพ ปริมาณขยะมูลฝอยที่ไม่มีการจัดเก็บให้เรียบร้อย หรือความแออัดของนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมได้

ลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. Hard-core nature tourist เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ
2. Dedicated nature tourist เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปเที่ยวสถานที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะเพื่อที่จะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติหรือประเพณีท้องถิ่น
3. Mainstream nature tourist เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปตามสถานที่แปลกๆที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่นไปเที่ยววอเมซอน
4. Casual nature tourist เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของรายการการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งที่ตนได้เลือกไป

การท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์นั้นมีการตื่นตัวกันมาก ในกลุ่มประเทศตะวันตกได้มีการตื่นตัวกันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติมานานแล้ว มีการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวมาก่อน จะสังเกตพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาจากตะวันตกว่าจะมีวิธีการท่องเที่ยวที่แตกต่างของเอเชียได้อย่างชัดเจน มีการปลูกฝังวิธีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาตั้งแต่วัยเด็ก จนทำให้เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ทำให้เข้าใจในธรรมชาติและมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติสูงมาก ซึ่งจะแตกต่างกับประชากรของกลุ่มประเทศที่ไม่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านนี้อย่างชัดเจน สำหรับในประเทศไทยเริ่มให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา จนทำให้

ประเทศไทยมีรายได้มากมายจากการท่องเที่ยวในประเทศที่มีแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้นตลอดมา สืบเนื่องจากประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพมากมายนั่นเอง การที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มากมาย มีวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตที่หลากหลายย่อมเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์จะมีลักษณะใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตรอดและพัฒนาเป็นผู้นำของสัตว์โลกได้ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง (Reference)

1. <http://www.dickinson.edu/~nicholsa/Romnat/darwin.htm>
2. <http://etc-etcetera.com/information/paper1.htm>
3. <http://www.undp.org.vn/projects/vie96010/cemma/ras93103/016.htm>
4. <http://www.ttg.com.sg/current/archive/1996/1220-26/fecenter.html>
5. <http://www.swu.ac.th/iet/ecotourism.htm>